

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПІДГОТОВКИ
ЛІКАРІВ

Кафедра психіатрії, наркології та медичної психології

ЗАТВЕРДЖЕНО

**В.о директора Навчально-наукового
інституту безперервної підготовки
лікарів д.мед.н.
професор Юрій СУХІН**

_____ 2023 р.

**НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ТА ПРОГРАМА ЦИКЛУ ТЕМАТИЧНОГО
УДОСКОНАЛЕННЯ «ЕКСПЕРТИЗА В ПСИХІАТРІЇ ТА НАРКОЛОГІЇ»
ЗА ФАХОМ : ПСИХІАТРІЯ, НАРКОЛОГІЯ ТА ІНШІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ,
ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАЛУЧЕНІ ДО ПРОВЕДЕННЯ НАРКОЛОГІЧНОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ**

(Форма навчання: очна; очно-заочна із елементами дистанційної освіти)

Тривалість навчання 2тижня (72 годин)

Одеса – 2023

Навчальна програма розроблена колективом кафедри на основі примірної програми підготовки лікарів затвердженої наказом МОЗ України «__» «_____» 20__ р.

Розробники:

Євген ОПРЯ – д. мед. н., в.о. зав. кафедри психіатрії наркології та медичної психології, член асоціації психіатрів України та нейропсихологів України

Павло ГОРЯЧЕВ – к.мед.н., доцент кафедри психіатрії наркології та медичної психології, член асоціації психіатрів України та асоціації нейропсихологів України

Тетяна ЧЕРНОВА – к.мед.н., доцент, завуч психіатрії наркології та медичної психології, член асоціації психіатрів України та асоціації нейропсихологів України

Ольга ДОНЕЦЬ – к.мед.н., доцент, кафедри психіатрії наркології та медичної психології, член асоціації психіатрів України та асоціації нейропсихологів України і наркології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психіатрії , наркології та медичної психології Протокол № 11 від “__01__” лютого 2023 р.

Завідувач кафедри _____ Євген ОПРЯ

Схвалено предметною цикловою методичною комісією Навчально-наукового інституту безперервної підготовки лікарів ОНМедУ

Протокол № 1 від 10 лютого 2023 р.

Голова предметної циклової методичної комісії Навчально-наукового інституту безперервної підготовки лікарів ОНМедУ _____ Сусанна Тихонова

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____ Протокол № ____ від “__” _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____) (підпис) (Ім'я, прізвище)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____ Протокол № ____ від “__” _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____) (підпис) (Ім'я, прізвище)

ЗМІСТ

1. Вступ
 - 1.1.Опис навчальної дисципліни
 - 1.2.Мета та завдання навчальної дисципліни
 - 1.3. Основні знання та вміння
2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни
3. Зміст програми навчальної дисципліни
4. Компетентності, результати навчання і практичні навички.
5. Структура навчальної дисципліни
6. Теми лекцій
7. Теми практичних занять
8. Теми семінарських занять
9. Методи навчання
- 10.Засоби контролю знань лікарів -курсантів . Засоби проведення атестації .
11. Політика навчальної дисципліни
12. Методичне та матеріальне забезпечення навчального процесу
- 13.Перелік навчально-методичної літератури
 - 13.1. Основна
 - 13.2. Додаткова
 - 13.3. Інформаційні ресурси

1. Вступ

1.1. Опис тематичного удосконалення «Експертиза в психіатрії та наркології».

Програма складена на вимогу Наказу МОЗ України № 446 Про безперервне навчання лікарів з метою підвищення рівня кваліфікаційної підготовки. Цикл тематичного удосконалення «Експертиза в психіатрії та наркології» проводяться з метою удосконалення рівня теоретичної і практичної підготовки лікарів психіатрів, наркологів та лікарів усіх спеціальностей, які можуть бути залучені до проведення наркологічної експертизи згідно спільного наказу Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України № 1452/735 від 09.11.2015 « Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водії транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції».

Програму циклу розраховано на лікарів психіатрів, наркологів та лікарів усіх спеціальностей, які можуть бути залучені до проведення наркологічної експертизи.

Зміст програм охоплює теоретичні знання та практичні навички, необхідні лікарям для проведення експертиз.

Для виконання даної програми в процесі навчання передбачено такі види занять: лекції, семінари та практичні заняття. Під час навчання на кафедрі психіатрії та наркології лікарі у відповідності з навчальним планом підвищують рівень теоретичної підготовки і удосконалюють свої практичні навички. Теоретична підготовка передбачає обов'язкове відвідування лекцій, активну участь у семінарських заняттях. На практичних заняттях лікарі під керівництвом викладача опановують практичними навичками з психіатрії та наркології та суміжних дисциплін.

1. 2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни:

- засвоєння лікарями-курсантами питань раннього розпізнавання, основних методів діагностики, лікування та профілактики психічних захворювань та uzалежнень; оволодіння основними навиками психолого-педагогічної корекції та реабілітації пацієнтів з психічними розладами та uzалежненнями.

Завдання дисципліни:

- навчити лікарів-курсантів розпізнавати прояви основних форм психічних розладів та uzалежнень, вивчити механізми психопатологічних розладів у психічно і соматично хворих, основні методи лікування, профілактики та реабілітації; забезпечити засвоєння

ними необхідних навичок догляду за психічно хворими, надання невідкладної психіатричної допомоги, проведення первинного психіатричного інтерв'ю та обстеження пацієнтів з психічними розладами, збирання психіатричного та наркологічного анамнезу, розпізнавання та описання психопатологічних порушень, застосування елементів психотерапії та психофармакотерапії в комплексному лікуванні хворих.

1.3. Основні знання та вміння

ЗМІСТ ОBOB'ЯЗKOBИX КОМПОНЕНТІВ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ

Передбачають набуття здатності розуміти, розпізнавати, лікувати і запобігати психічним розладам та захворюванням самостійно й під власну відповідальність. Набуття цих здатностей у психіатрії традиційно пов'язане з навчанням за традиційними методами набуття знань та під супервізією.

Знання:

- основи законодавства про охорону здоров'я та директивні документи, які обумовлюють діяльність органів та установ охорони здоров'я;
- загальні питання щодо організації психіатричної допомоги в республіці, місті та ін., організації роботи швидкої психіатричної допомоги;
- порядок психіатричного огляду хворих, питання госпіталізації до психіатричного стаціонару в добровільному, невідкладному чи примусовому порядку;
- основні питання загальної психопатології: прояви астеничного синдрому, різні варіанти афективних синдромів, неврозоподібних синдромів, маячних та галюцинаторних синдромів, кататонічного синдрому, судорожного синдрому, синдромів потьмарення свідомості, амнестичні синдроми та недоумства;
- клінічну картину психічних та наркологічних захворювань, їх етіологію, патогенез, диференційну діагностику та лікування;
- симптоматику станів, що потребують невідкладної чи примусової госпіталізації, застосування методів інтенсивної терапії (тяжкий алкогольний делірій, сп'яніння, суїцидальні спроби, нейрорептичні ускладнення, тощо) ;
- основи фармакології, фармакокінетики та фармакотерапії захворювань, інші методи біологічної терапії, основи психотерапії;

Вміння:

- трактувати основи законодавства про охорону здоров'я та директивні

- документи, які обумовлюють Діяльність органів та установ охорони здоров'я;
- забезпечити порядок наркологічного огляду хворих, питання госпіталізації до наркологічного стаціонару в добровільному, невідкладному чи примусовому порядку;
 - володіти основними питаннями загальної психопатології: прояви астеничного синдрому, різні варіанти афективних синдромів, неврозоподібних синдромів, маячних та галюцинаторних синдромів, кататонічного синдрому, судорожного синдрому, синдромів потьмарення свідомості, амнестичні синдроми та недоумства; оцінити при опитуванні та одночасному спостереженні особливості поведінки, зовнішній вигляд, висловлювання хворого, що дають можливість припустити наявність психічного захворювання;
 - одержати достатні для попередньої оцінки анамнестичні відомості (із супроводжуючої хворого медичної та іншої документації, у осіб, які його супроводжують та у самого хворого) про його преморбідні індивідуальні особливості, про характер хворобливих проявів з моменту їх виникнення та провокуючі фактори;
 - виявити особливості соматичного на неврологічного стану хворого;
 - трактувати клінічну картину наркологічних захворювань, їх етіологію, патогенез, диференційну діагностику та лікування(стану алкогольного та наркотичног сп'яніння)
 - проводити дослідження наркологічних хворих і, передусім, клінічно-психопатологічні можливості інструментальних та спеціальних параклінічних методів діагностики в психіатрії;
 - встановлювати попередній діагноз на синдромальному та нозологічному рівнях, провести диференційний діагноз;
 - при необхідності організувати та провести невідкладну допомогу (гамування різних видів збудження, заходи для переривання серії випадків, при тяжких нейролептичних ускладненнях чи токсичних станах);
 - провести наркологічну експертизу; оформити необхідну документацію.
 - вести необхідну документацію згідно Інструкції щодо правил проведення наркологічної експертизи,;
 - зберігати лікарську таємницю
 - вміти аналізувати показники роботи з надання наркологічної допомоги населенню району, робити висновки щодо їх поліпшення;
 - оформити необхідну документацію, акт медичного огляду про наявність чи відсутність стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції;
 - висновок щодо результатів медичного огляду.

2.Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Згідно з навчальним планом підготовки курсантів, на вивчення навчальної дисципліни ТУ «Експертиза в психіатрії та наркології» виділено 72

годин. З яких 8 годин складають лекції, 32 години – практичні заняття, 32 години семінарські заняття .

3. Зміст програми навчальної дисципліни

Тривалість навчання на кафедрі психіатрії, наркології та медичної психології 2 тижня – 72 години.

4. Компетентності, результати навчання і практичні навички.

Цикл тематичного удосконалення «Експертиза в психіатрії та наркології» компетентностями:

4.1 Інтегральна компетентність

ІК 01. Здатність адаптуватися до нових умов і ситуацій та спроможність автономно діяти у них.

ІК 02. Здатність працювати у команді, зокрема, у міждисциплінарній.

ІК 03. Комунікативна компетентність: здатність до ефективної професійної та міжособистісної комунікації, диференційований підхід до осіб різних соціальних та вікових груп.

ІК 04. Здатність до організації правового забезпечення, дотримання прав людини та менеджменту професійної діяльності.

4.2 Загальні компетентності.

ЗК 01. Знання чинної нормативно-правової бази, що стосується здоров'я та, зокрема, надання психіатричної допомоги, їхнє застосування у щоденній практиці.

ЗК 02. Здатність до клінічного мислення, пошуку, аналізу, синтезу, опрацювання інформації, зокрема з різних джерел та у взаємозв'язку зі своєю сферою діяльності.

ЗК 03. Здатність до самооцінки власних досягнень та підвищення їхнього рівня.

ЗК 04. Спроможність усно та письмово користуватися державною мовою у спілкуванні з пацієнтами та заповненні медичної документації .

ЗК 05. Уміння використовувати інформаційнокомунікаційні технології, володіння навичками роботи з комп'ютерною технікою.

ЗК 06. Здатність до критичного мислення, аналізу та вирішення ситуативних проблем в медичній практиці.

ЗК 07. Дотримання етичних та деонтологічних норм у професійній діяльності.

ЗК 08. Спроможність реалізувати систему знань та практичних умінь щодо забезпечення здорового способу та безпеки власного життя і життя пацієнтів, сприяти усуненню його негативних впливів на здоров'я суспільства.

ЗК 09. Дотримання відповідальної громадянської позиції у лікарській діяльності.

ЗК 10. Спроможність збирати медичну інформацію про пацієнта та аналізувати клінічні дані.

ЗК 11. Спроможність інтерпретувати результати лабораторних та інструментальних досліджень, призначених пацієнту.

ЗК 12. Спроможність діагностувати: визначати попередній, клінічний, остаточний, супутній діагноз, невідкладні стани.

ЗК 13. Здатність до визначення тактики, методів та надання екстреної медичної допомоги, домедичної допомоги та за затвердженими в Україні на даний час протоколами.

ЗК 14. Знати покази, протипокази та побічні дії до застосування лікарських засобів, які використовуються у лікарській практиці.

ЗК 15. Володіти загальними знаннями щодо організації психіатричної допомоги.

ЗК 16. Знати порядок проведення психіатричного огляду хворих, госпіталізації до закладу з наданням психіатричної допомоги в добровільному, примусовому порядку та у невідкладних випадках.

ЗК 17. Володіти знаннями із загальної та клінічної психопатології, зокрема, в аспекті існуючих класифікацій розладів психіки та поведінки.

ЗК 18. Знати симптоматику станів, що потребують невідкладної або примусової госпіталізації, застосування методів інтенсивної терапії (у відповідності до рубрик, зазначених у чинних класифікаціях розладів психіки та поведінки).

ЗК 19. Володіти методами клінічного та параклінічного обстеження пацієнтів.

ЗК 20. Вміти застосовувати методи психофармакотерапії з дотриманням чинних протоколів/настанов/стандартів надання допомоги.

ЗК 21. Вміти застосовувати методи психотерапії з дотриманням чинних протоколів/настанов/стандартів надання допомоги.

ЗК 22. Знати принципи та порядок проведення медико-соціальної експертизи втрати працездатності, військово-лікарської експертизи, судовопсихіатричної та військової експертизи пацієнтів.

4.3 Професійні компетентності.

ПК 01. Вміти оцінити при розпитуванні та одночасному спостереженні особливості поведінки, зовнішній вигляд, висловлювання особи, яка звернулася по допомогу, що дають можливість припустити наявність психічного захворювання.

ПК 02. Вміти одержати достатні для попередньої оцінки анамнестичні відомості від пацієнта, його супроводжуючих та з медичної та іншої документації.

ПК 03. Уміти належно оцінити соматичний та неврологічний стан обстежуваного.

ПК 04. Уміти визначити необхідність та доцільність додаткових обстежень та лабораторних досліджень та дати їм правильну інтерпретацію.

ПК 05. Уміти встановити попередній діагноз, провести диференційну діагностику. Уміти встановити діагноз відповідно до загальновизнаних міжнародних стандартів діагностики та Міжнародної статистичної класифікації хвороб, травм та причин смерті.

ПК 06. За необхідності організувати та провести невідкладну допомогу згідно з вимогами чинних стандартів та протоколів.

ПК 07. Вміння визначити покази та організувати належне переведення пацієнта до відділення інтенсивної терапії або інших відділень багатопрофільної лікарні; організувати належний нагляд та необхідні медичні заходи в амбулаторних умовах; визначити спосіб госпіталізації (в тому числі примусового характеру) при гострих психотичних станах.

ПК 08. Вміння визначити показання до планової госпіталізації для проведення ретельного обстеження та призначити медикаментозну терапію відповідно до встановленого діагнозу та згідно з чинними стандартами та протоколами.

ПК 09. Вміння своєчасно оцінювати динаміку психопатологічних проявів психічних розладів у пацієнта для своєчасної корекції остаточного діагнозу.

ПК 10. Вміння, у відповідності до динаміки психічного розладу, обґрунтувати тактику медикаментозної терапії з урахуванням індивідуальних особливостей пацієнта та загальних закономірностей перебігу хвороби.

ПК 11. Уміти співвіднести частку біологічних та психосоціальних методів терапевтичного впливу залежно від етапу хвороби для визначення ефективності.

ПК 12. Уміти забезпечити обґрунтовану підтримуючу терапію при переведенні хворих зі стаціонарної в амбулаторну допомогу шляхом динамічної взаємодії між її ланками.

ПК 13. Вміння інформувати хворих про існуючі форми та способи реабілітації функціональних порушень та соціальних навичок при різних формах психічних розладів.

ПК 14. Ознайомитися з принципами проведення первинної соціально-трудової експертизи лікарськоконсультативною комісією (ЛКК) та з оформленням документів для подання на МСЕК; ознайомитися з сучасними стандартами МКФ.

ПК 15. Вміти передбачити заходи із попередження рецидивів та ускладнень хвороби, рекомендації щодо підтримуючої терапії, трудової, соціальної та сімейної реабілітації.

ПК 16. Вміти оформляти необхідну медичну документацію згідно з сучасними вимогами (робота з електронними системами та ЕСОЗ).

ПК 17. Вміти проводити штучне годування через зонд.

ПК 18. Вміти проводити внутрішньовенне (в т.ч. краплинне) вливання лікарських речовин.

ПК 19. Вміти проводити електросудомну терапію (під супервізією).

ПК 20. Вміти проводити штучне дихання. ПК 21. Вміти проводити непрямий масаж серця.

4.4. Програмні результати навчання

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання на циклі спеціалізації за спеціальністю «психіатрія», формуванню яких сприяє навчальна дисципліна.

Результати навчання на циклі спеціалізації

- Розвиток здатностей демонструвати безперервний ріст власного інтелектуального та загальнокультурного рівня, самореалізації;
- інтерпретувати та аналізувати інформацію з використанням новітніх інформаційних технологій;
- виявляти невирішені проблеми у предметній області, формулювати питання та визначати шляхи їх рішення;
- аналізувати результати наукових досліджень, використовувати методи статистичного дослідження;
- впроваджувати результати наукових досліджень у освітній процес, медичну практику та суспільство; презентувати результати наукових досліджень у формі презентації, постерних доповідей, публікацій; розвивати комунікації в професійному середовищі й громадській сфері;
- організувати освітній процес; оцінювати ефективність освітнього процесу, рекомендувати шляхи його удосконалення;
- здобуття знань, навичок та вмінь щодо етики і методології наукового дослідження; сучасних методів наукового дослідження в психіатрії; поглибленого вивчення спеціальності за напрямком наукового дослідження - психіатрії;
- розвитку мовних компетенцій та комунікаційних навичок, засвоєння технології презентації результатів наукового дослідження та інших компетенцій.

5. Структура навчальної дисципліни

Код курсу і розділу	Назва курсу і розділу	Лек ц.	Прак.	Сем.
1.	Основи організації психіатричної та наркологічної допомоги в Україні. Санітарна статистика, планування, економіка, фінансування та управління установами психіатричної та наркологічної допомоги.	2	2	2
2.	Особливості сучасного стану амбулаторної психіатричної та наркологічної експертизи. Правові засади надання психіатричної та наркологічної допомоги в Україні. Закон України “Про психіатричну допомогу”.		2	2
3.	Психіатричний та наркологічний огляд: юридичні, етичні та клінічні аспекти його проведення згідно Закону Про психіатричну допомогу . Чинне законодавство (кримінальне, цивільне, адміністративне, про шлюб, соціальну допомогу, пенсійне забезпечення тощо) у сфері психіатричної та наркологічної допомоги. Основи трудового права.		2	2
4.	Епідеміологія психічних захворювань та головні тенденції динаміки в Україні та світі. Поширеність психічних та наркологічних захворювань в зарубіжних країнах		2	2
5.	Навички оформлення відповідної документації згідно наказу МОЗ №651 від 18.04.2022р. «Про затвердження Порядку проведення попередніх, періодичних та позачергових психіатричних оглядів, у тому числі на предмет вживання психоактивних речовин.»	2	2	2
6.	Питання проведення експертизи згідно наказу МОЗ №651 від 18.04.2022р. «Про затвердження Порядку проведення попередніх, періодичних та позачергових психіатричних оглядів, у тому числі на предмет вживання психоактивних речовин.		2	2
7.	Експериментально-психопатологічне дослідження. Основні методи експериментально-психологічного дослідження наркологічних хворих.		2	2

8.	Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю . Етіологія і патогенез.	2	2	2
9.	Характеристика ефектів гострої дії алкоголю. Вплив на ЦНС , ССС, ЖКТ, вегтативні функції. Молекулярні механізми дії алкоголю. Фармакокінетика.		2	2
10.	Етанолметаболізуючі системи. Ендогенний етанол. Джерела виникнення, фізіологічна функція.		2	2
11.	Гостре отруєння алкоголем та суррогатами. Клінічна картина, її особливості. Перша допомога. Уява про засоби для протрезвіння. Специфічні та неспецифічні антагоністи.		2	2
12.	Післяінтоксикаційний синдром. Механізми його виникнення та фармакокоррекція.		2	2
13.	Клініка алкоголізму. Визначення понять: темп прогресивності, стадії захворювання та форми зловживання алкоголем.		2	2
14.	Клінічні прояви і стадії перебігу алкоголізму. Основні синдроми алкоголізму. Патологічний потяг до алкоголю.	2	2	2
15.	Характеристика ефектів гострої дії алкоголю. Вплив на ЦНС , ССС, ЖКТ, вегтативні функції. Молекулярні механізми дії алкоголю. Фармакокінетика.		2	2
16.	Трудова, військова, судово - психіатрична експертиза при наркоманіях, токсикоманіях.		2	2
	ВСЬОГО	8	32	32

6. Теми лекцій

Код курсу і розділу	Назва курсу і розділу	Лекц.
1.	Основи організації психіатричної та наркологічної допомоги в Україні. Санітарна статистика, планування,	2

	економіка, фінансування та управління установами психіатричної та наркологічної допомоги.	
2.	Навички оформлення відповідної документації згідно наказу МОЗ №651 від 18.04.2022р. «Про затвердження Порядку проведення попередніх, періодичних та позачергових психіатричних оглядів, у тому числі на предмет вживання психоактивних речовин.»	2
3.	Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю . Етіологія і патогенез.	2
4.	Клінічні прояви і стадії перебігу алкоголізму.Основні синдроми алкоголізму.Патологічний потяг до алкоголю.	2
	ВСЬОГО	8

7. Теми практичних занять

Код курсу і розділу	Назва курсу і розділу	Прак.
1.	Основи організації психіатричної та наркологічної допомоги в Україні. Санітарна статистика, планування, економіка, фінансування та управління установами психіатричної та наркологічної допомоги.	2
2.	Особливості сучасного стану амбулаторної психіатричної та наркологічної експертизи. Правові засади надання психіатричної та наркологічної допомоги в Україні. Закон України “Про психіатричну допомогу”.	2
3.	Психіатричний та наркологічний огляд: юридичні, етичні та клінічні аспекти його проведення згідно Закону Про психіатричну допомогу . Чинне законодавство (кримінальне, цивільне, адміністративне, про шлюб, соціальну допомогу, пенсійне забезпечення тощо) у сфері психіатричної та наркологічної допомоги. Основи трудового права.	2
4.	Епідеміологія психічних захворювань та головні тенденції динаміки в Україні та світі. Поширеність психічних та наркологічних захворювань в зарубіжних країнах	2
5.	Навички оформлення відповідної документації згідно наказу МОЗ №651 від 18.04.2022р. «Про затвердження Порядку проведення попередніх, періодичних та позачергових психіатричних оглядів, у тому числі на предмет вживання психоактивних речовин.»	2
6.	Питання проведення експертизи згідно наказу МОЗ №651 від 18.04.2022р. «Про затвердження Порядку проведення попередніх, періодичних та позачергових психіатричних оглядів, у тому числі на предмет	2

	вживання психоактивних речовин.	
7.	Експериментально-психопатологічне дослідження. Основні методи експериментально-психологічного дослідження наркологічних хворих.	2
8.	Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю . Етіологія і патогенез.	2
9.	Характеристика ефектів гострої дії алкоголю. Вплив на ЦНС , ССС, ЖКТ, вегетативні функції. Молекулярні механізми дії алкоголю. Фармакокінетика.	2
10.	Етанолметаболізуючі системи. Ендогений етанол. Джерела виникнення, фізіологічна функція.	2
11.	Гостре отруєння алкоголем та суррогатами. Клінічна картина, її особливості. Перша допомога. Уява про засоби для протрезвіння. Специфічні та неспецифічні антагоністи.	2
12.	Післяінтоксикаційний синдром. Механізми його виникнення та фармакокорекція.	2
13.	Клініка алкоголізму. Визначення понять: темп прогресивності, стадії захворювання та форми зловживання алкоголем.	2
14.	Клінічні прояви і стадії перебігу алкоголізму. Основні синдроми алкоголізму. Патологічний потяг до алкоголю.	2
15.	Характеристика ефектів гострої дії алкоголю. Вплив на ЦНС , ССС, ЖКТ, вегетативні функції. Молекулярні механізми дії алкоголю. Фармакокінетика.	2
16.	Трудова, військова, судово - психіатрична експертиза при наркоманіях, токсикоманіях.	2
	ВСЬОГО	32

8. Теми семінарських занять

Код курсу і розділу	Назва курсу і розділу	Сем.
1.	Основи організації психіатричної та наркологічної допомоги в Україні. Санітарна статистика, планування, економіка, фінансування та управління установами психіатричної та наркологічної допомоги.	2
2.	Особливості сучасного стану амбулаторної психіатричної та наркологічної експертизи. Правові засади надання психіатричної та наркологічної допомоги в Україні. Закон України “Про психіатричну допомогу”.	2
3.	Психіатричний та наркологічний огляд: юридичні, етичні та клінічні аспекти його проведення згідно Закону Про	2

	психіатричну допомогу . Чинне законодавство (кримінальне, цивільне, адміністративне, про шлюб, соціальну допомогу, пенсійне забезпечення тощо) у сфері психіатричної та наркологічної допомоги. Основи трудового права.	
4.	Епідеміологія психічних захворювань та головні тенденції динаміки в Україні та світі. Поширеність психічних та наркологічних захворювань в зарубіжних країнах	2
5.	Навички оформлення відповідної документації згідно наказу МОЗ №651 від 18.04.2022р. «Про затвердження Порядку проведення попередніх, періодичних та позачергових психіатричних оглядів, у тому числі на предмет вживання психоактивних речовин.»	2
6.	Питання проведення експертизи згідно наказу МОЗ №651 від 18.04.2022р. «Про затвердження Порядку проведення попередніх, періодичних та позачергових психіатричних оглядів, у тому числі на предмет вживання психоактивних речовин.	2
7.	Експериментально-психопатологічне дослідження. Основні методи експериментально-психологічного дослідження наркологічних хворих.	2
8.	Психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю . Етіологія і патогенез.	2
9.	Характеристика ефектів гострої дії алкоголю. Вплив на ЦНС , ССС, ЖКТ, вегетативні функції. Молекулярні механізми дії алкоголю. Фармакокінетика.	2
10.	Етанолметаболізуючі системи. Ендогенний етанол. Джерела виникнення, фізіологічна функція.	2
11.	Гостре отруєння алкоголем та суррогатами. Клінічна картина, її особливості. Перша допомога. Уява про засоби для протрезвіння. Специфічні та неспецифічні антагоністи.	2
12.	Післяінтоксикаційний синдром. Механізми його виникнення та фармакокорекція.	2
13.	Клініка алкоголізму. Визначення понять: темп прогресивності, стадії захворювання та форми зловживання алкоголем.	2
14.	Клінічні прояви і стадії перебігу алкоголізму.Основні синдроми алкоголізму.Патологічний потяг до алкоголю.	2
15.	Характеристика ефектів гострої дії алкоголю. Вплив на ЦНС , ССС, ЖКТ, вегетативні функції. Молекулярні механізми дії алкоголю. Фармакокінетика.	2
16.	Трудова, військова, судово - психіатрична експертиза при наркоманіях, токсикоманіях.	2
	ВСЬОГО	32

9. Методи навчання

Методи навчання циклу ТУ, які застосовуються викладачами кафедри психіатрії, наркології та медичної психології на заняттях, включають: словесні, наочні та практичні методи навчання.

Словесні методи навчання:

- **Пояснення** це словесне тлумачення понять, термінів, симптомів, принципів роботи приладів, тощо. Використовують переважно під час викладання нового матеріалу, а також у процесі закріплення, особливо тоді, коли викладач відчуває, що слухачі чогось не зрозуміли. Пояснення часто супроводжується різними засобами унаочнення (відеоматеріали, презентації), спостереженням.

- **Інструктаж** застосовують на практичних заняттях, а також під час підготовки до семінарських занять. За змістом розрізняють вступний, поточний і підсумковий інструктажі. Під час *вступного інструктажу* ознайомлюють курсантів із змістом майбутньої роботи і засобами її виконання, пояснюють правила і послідовність виконання роботи загалом і окремих її частин, прийоми виконання роботи, вказують на можливі помилки. *Поточний інструктаж* здійснюють переважно індивідуально у процесі виконання курсантами завдань. Зміст його залежить від швидкості виконання завдань, допущених помилок. *Підсумковий інструктаж* проводиться у формі бесіди за результатами виконаної роботи і передбачає аналіз цих результатів та їх оцінювання.

- **Розповідь** - це монологічна форма викладання. Застосовують її за необхідності викласти навчальний матеріал системно, послідовно. Елементами розповіді є точний опис, оповідь, логічне обґрунтування фактів. Кожен тип розповіді має забезпечувати виховний ефект навчання, ґрунтуватися на достовірних наукових фактах, акцентувати на основній думці, бути доступним і емоційним, містити висновки і зауваження.

- **Бесіда** - це метод навчання, за якого викладач за допомогою запитань спонукає слухачів курсу до відтворення набутих знань, формування самостійних висновків і узагальнень на основі засвоєного матеріалу.

- **Навчальна дискусія** є публічним обговоренням важливого питання і передбачає обмін думками між викладачами і слухачами. Вона розвиває самостійне мислення, вміння відстоювати власні погляди, аналізувати й аргументувати твердження, критично оцінювати чужі і власні судження. Під час навчальної дискусії обговорюють наукові висновки, додаткові дані. Дискусія спрямована не лише на засвоєння нових знань, а й на створення емоційно насиченої атмосфери.

Наочні методи навчання:

- *Ілюстрація* полягає в застосуванні посібників, плакатів, презентацій, схем, рисунків, картин, фотографій, моделей тощо. Ілюстрації до навчального матеріалу полегшують його сприйняття, сприяють формуванню конкретних уявлень, точних понять.

- *Самостійне спостереження* - це безпосереднє самостійне сприймання явищ дійсності у процесі навчання. Методика організації будь-якого спостереження передбачає кілька його етапів: інструктаж щодо мети, завдань і методики спостереження; фіксація, відбір, аналіз і узагальнення його результатів. Виконану роботу слід обов'язково оцінювати.

Практичні методи навчання:

- *Вправи* є багаторазовим повторенням певних дій або видів діяльності з метою їх засвоєння, яке спирається на розуміння і супроводжується свідомим контролем і корегуванням. У навчальному процесі використовують такі види вправ: *підготовчі* (готують до сприймання нових знань і способів їх застосування на практиці); *вступні* (сприяють засвоєнню нового матеріалу на основі розрізнення споріднених понять і дій); *пробні* (перші завдання на застосування щойно засвоєних знань); *тренувальні* (сприяють формуванню навичок у стандартних умовах: за зразком, інструкцією, завданням); *творчі* (за змістом і методикою виконання наближаються до реальних життєвих ситуацій); *контрольні* (переважно навчальні: письмові, графічні, практичні вправи).

- *Практична робота* спрямована на формування вмінь і навичок, необхідних для роботи в клініці і самоосвіти. Виконання таких робіт допомагає конкретизації знань, розвиває вміння спостерігати і пояснювати сутність явищ.

Окрім того, значної уваги заслуговують:

Тренінг — це форма проблемного навчання, що орієнтована на відпрацювання й закріплення ефективних моделей поведінки, максимально активну участь слухачів (учасників), взаємообмін досвідом та використання ефективної групової взаємодії.

Метод кейсів (англ. Casemethod, кейс-метод, метод конкретних ситуацій, метод ситуаційного аналізу) – це техніка навчання, що використовує опис реальних клінічних ситуацій. Курсанти повинні досліджувати ситуацію, вміти швидко розібратися в суті проблем, запропонувати можливі рішення і вибрати найкраще з них.

Хмарні технології. При цьому реалізуються певні задачі: отримання оперативної інформації, миттєва комунікація із колегами (відбувається оптимізація часу навчального процесу), поширення власного досвіду, підвищення кваліфікації, ознайомлення із передовим досвідом викладачів.

Робота з книгою. Перевагою цього методу є можливість опрацьовувати навчальний матеріал необхідну кількість раз в доступному для кожного слухача нього темпі і в слушний час, навчальні підручники та посібники з авторством кафедральних працівників, наукові монографії успішно виконують навчальну, розвивальну, виховну та мотиваційну функції, при використуванні спеціально розроблених, так званих програмованих підручників, ефективно розв'язуються питання контролю, корекції, діагностики знань, умінь та навичок;

Сугестивний метод. Його застосування сприяє усуненню психотравмуючих факторів (скутості, страху, побоювання можливих помилок, замкнутості, некомунікабельності, труднощів у публічному виступі) шляхом процесу спілкування та обговорення клінічних випадків.

Комунікативний метод зорієнтований на організацію адекватного процесу реального спілкування в умовах клініки.

Метод програмованого навчання використовується для створення моделей віртуальних пацієнтів.

Навчання на кафедрі є індивідуально спрямованим. Загальний його стиль це – проблемно-орієнтоване навчання, навчання через клінічну практику. Лекції поєднуються з практичними, семінарськими заняттями, консультаціями. Підсумовуються отримані знання на контрольних заняттях. Навчання відбувається в малих групах (до 10 осіб), з дискусіями та підготовкою презентацій, відпрацюванням практичних навичок біля ліжка хворого.

Відповідне науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу передбачає:

- наявність навчальної програми,
- наявність робочої програми та силабусу з навчальної дисципліни,
- наявність комплексу навчально-методичного забезпечення з навчальної дисципліни,
- забезпеченість курсантів навчальними матеріалами з навчальної дисципліни,
- забезпеченість бібліотеки фаховими періодичними виданнями, в тому числі в електронному вигляді,
- наявність офіційного веб-сайту закладу освіти (www.ifnmu.edu.ua), на якому розміщена основна інформація про його діяльність (структура, ліцензії та сертифікати про акредитацію, освітня/освітньо-наукова/видавнича/атестаційна (наукових кадрів) діяльність, навчальні та наукові структурні підрозділи та їх склад, перелік навчальних дисциплін, навчально-методичні матеріали з навчальних дисциплін навчального плану, в тому числі в системі дистанційного навчання, правила прийому, контактна інформація).

10. Засоби контролю знань лікарів –курсантів. Засоби проведення атестації

Для самоконтролю знань курсантів пропонується дома підготувати усні відповіді на контрольні запитання по темі (5-10 запитань), на занятті дати відповіді на 5 тестових завдань (в базі на кожний семінар по 20 тестів з п'ятьма варіантами відповідей), дати відповідь на 1 усне запитання, розв'язати 1 ситуаційну задачу (в базі 10 задач на семінар з п'ятьма запитаннями).

На семінарі, семінарі-дискусії контроль і оцінка знань здійснюється наступним чином:

вхідний рівень

- а) тестовий контроль,
- б) усне опитування за матеріалами фундаментальних джерел, підручників, лекцій згідно з контрольними питаннями теми;

кінцевий рівень:

а) контроль рівня засвоєння знань та практичних навичок, здобутих на практичному занятті, біля ліжка хворого, у перев'язочній, операційній, гіпсувальній і т.п.;

б) розв'язання ситуаційної задачі.

Професійні навички лікарів-курсантів оцінюються на всіх етапах підготовки: на початку циклу спеціалізації (базовий контроль) та під час заключної атестації. Контроль за ходом підготовки курсанта відображаються в академічних журналах .

Лікарі-курсанти , які закінчують навчання, підлягають атестації на визначення знань, вмінь та практичних навичок з присвоєнням звання лікаря-спеціаліста у встановленому Міністерством охорони здоров'я України порядку.

11. Політика навчальної дисципліни

Викладання на циклі спеціалізації за спеціальністю «Психіатрія» здійснюється відповідно до «Положення про спеціалізацію випускників вищих медичних і фармацевтичних закладів освіти III-IV рівня акредитації медичних факультетів університетів» згідно наказу МОЗ України N 291 від 19.09.96 зі змінами згідно з наказу МОЗ N 47 (z0138-01) від 07.02.2001.

Політика навчальної дисципліни націлена на розвиток практичних компетенцій майбутнього спеціаліста-психіатра, надає практичну базу у галузі охорони здоров'я, що у свою чергу сприяє ефективній підготовці лікарів-курсантів до роботи з хворими з різноманітними формами психічної патології.

Навчання на циклі включає лекції, семінарські та практичні заняття, які здійснюються майбутнім спеціалістом самостійно, під керівництвом працівників кафедри. На семінарських та практичних заняттях викладач організовує детальний розгляд курсантами окремих теоретичних питань і формує вміння та навички їх практичного застосування при роботі з хворими.

Для проведення семінарських та практичних занять колективом кафедри створено методичні розробки для викладачів і методичні вказівки для лікарів-курсантів.

12. Методичне та матеріальне забезпечення навчального процесу

Методичні матеріали для викладачів (розробки).

Лекції або презентації лекцій

Методичні матеріали для курсантів

Матеріальне забезпечення навчального процесу

При проведенні практичних і семінарських занять використовуються таблиці, стенди, набори ситуаційних завдань, навчальні відеоролики, апаратура для проведення ЕЕГ та РЕО-ЕГ.

Інтерактивне навчання та тестування здійснюється з використанням комп'ютерної сітки. Комп'ютерна програма ліцензована МОЗ України.

Лекційний матеріал подається через комп'ютер з використанням мультимедійного устаткування.

13. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА, ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

1. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22 червня 2021 року № 1254.
2. Стаття 10 Закону України «Про вищу освіту».
3. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01 червня 2017 р. №600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 01 жовтня 2019 р. №1254).
4. Директива 2005/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи від 7 вересня 2005 р. «Про визнання професійної кваліфікації» зі змінами, внесеними Директивою 2013/55/ЄС.
5. Положення Хартії навчання медичних фахівців у Європейській спільноті, прийнятої у 1994 р. Європейською спілкою медичних фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

Базова література:

1. Основи законодавства про охорону здоров'я <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

2. Global Burden of Disease Study. Global health data exchange. Washington (DC): Institute for Health Metrics and Evaluation; 2016. Accessed April 24, 2021. <http://ghdx.healthdata.org/gbd-results-tool>
3. Data and resources: prevalence of mental health. In: Health topics. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2018. Accessed April 24, 2021. <http://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases/mentalhealth/data-and-statistics>
4. Global Health Observatory data repository. Geneva: World Health Organization; 2017. Accessed October 28, 2021. <http://apps.who.int/gho/data/node.home>
5. Cohen A. Addressing comorbidity between mental disorders and major noncommunicable diseases. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2017. Accessed October 28, 2021. <https://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/addressing-comorbidity-betweenmental-disorders-and-major-noncommunicable-diseases-2017>
6. World Health Organization. Global Tuberculosis Report 2019. WHO; 2019.
7. Doherty AM, Kelly J, McDonald C, O'Dwyer AM, Keane J, Cooney J. A review of the interplay between tuberculosis and mental health. *Gen Hosp Psychiatry*. 2013;35(4):398-406. doi:10.1016/j.genhosppsy.2013.03.018
8. Uthman OA, Magidson JF, Safren SA, Nachega JB. Depression and adherence to antiretroviral therapy in low-, middle- and high-income countries: a systematic review and meta-analysis. *Curr HIV/AIDS Rep*. 2014;11(3):291-307. doi:10.1007/s11904-014-0220-1
9. International Advisory Group for the Revision of ICD-10 Mental and Behavioural Disorders. A conceptual framework for the revision of the ICD-10 classification of mental and behavioural disorders. *World Psychiatry*. 2011;10(2):86-92. doi:10.1002/j.2051-5545.2011.tb00022.x
10. Reed GM, Mendonca Correia J, Esparza P, et al. The WPA-WHO Global Survey of Psychiatrists' Attitudes Towards Mental Disorders Classification. *World Psychiatry*. 2011;10(2):118-131. doi:10.1002/j.2051-5545.2011.tb00034.x
11. Clark LA, Cuthbert B, Lewis-Fernandez R, et al. Three Approaches to Understanding and Classifying Mental Disorder: ICD-11, DSM-5, and the National Institute of Mental Health's Research Domain Criteria (RDoC). *Psychol Sci Public Interest*. 2017;18(2):72-145. doi:10.1177/1529100617727266
12. Reed GM, First MB, Kogan CS, et al. Innovations and changes in the ICD-11 classification of mental, behavioural and neurodevelopmental disorders. *World Psychiatry*. 2019;18(1):3-19. doi:10.1002/wps.20611
13. First MB, Reed GM, Hyman SE, Saxena S. The development of the ICD-11 Clinical Descriptions and Diagnostic Guidelines for Mental and Behavioural Disorders. *World Psychiatry*. 2015;14(1):82-90. doi:10.1002/wps.20189
14. Parnas J, Sass LA, Zahavi D. Recent developments in philosophy of psychopathology. *Curr Opin Psychiatry*. 2008;21(6):578-584.

doi:10.1097/yc0.0b013e32830e4610

15. Potter NN. Recent developments in philosophy of mind and psychopathology. *Curr Opin Psychiatry*. 2010;23(6):542-545. doi:10.1097/YCO.0b013e32833d41ed15.
16. Reed GM, Drescher J, Krueger RB, et al. Disorders related to sexuality and gender identity in the ICD-11: revising the ICD-10 classification based on current scientific evidence, best clinical practices, and human rights considerations. *World Psychiatry*. 2016;15(3):205-221. doi:10.1002/wps.20354
17. Kleinman A. *Rethinking psychiatry: from cultural category to personal experience*. Free Press; 1991.
18. Littlewood R. Psychiatry's Culture. *International Journal of Social Psychiatry*. 2016;42(4):245-268. doi:10.1177/002076409604200402
19. Sadler J. Values in psychiatric diagnosis and classification. In: Fulford KW, Davies M, Gipps R, et al. *The Oxford handbook of philosophy and psychiatry*. Oxford University Press; 2013
20. American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Fifth ed.)*. Arlington, VA: American Psychiatric Publishing. pp. 5–25. ISBN 978-0-89042-555-8.
21. Kaplan & Sadock's *Synopsis Of Psychiatry*. Behavioral Sciences/Clinical Psychiatry; 11th ed. Wolters Kluwer. 2015
22. Schatzberg AF, DeBattista C. *Manual of Clinical Psychopharmacology*. 8th ed. Washington DC: American Psychiatric Publishing Inc; 2015
23. Stahl SM. *Essential Psychopharmacology. Neuroscientific basis and Practical Applications*. 3rd edn. Cambridge, UK: Cambridge University Press; 2008
24. Stahl SM. *Essential Psychopharmacology: The Prescriber's Guide*. Cambridge, UK: Cambridge University Press; 2009
26. Діагностика и введення біполярного афективного розладу. «Нейро News: психоневрологія і нейропсихіатрія». Збірник клінічних Рекомендацій 2015 р. <http://neuronews.com.ua/page/sbornik-klinicheskikhrekomendacij-2015>
27. Психіатрія (під ред. В.М. Козідубової, В.М. Кузнєцова, В.А. Вербенко, Л.М. Юр'євої, О.О. Фільца, І.О. Бабюка).- Харків: Оберіг, 2013. – 1164 с.
28. Психіатрія. Збірник тестових завдань. Навчально – методичний посібник. анд., докт. Мед. наук Г.Я. Пилягіна, доцент, анд.. Мед. наук Т.О. Гончар, асистент, анд.. Мед. наук А.Г. Бондарчук, асистент О.В. Зубатюк, асистент Ю.Я. Челядин
29. Нові клінічні протоколи: Психіатрія. Київ. Професійні видання, 2020– 265 с.
30. Психіатрія та наркологія в загальній медичній практиці. М. Марута, Г. Кожина. Київ: Медицина, 2019. – 344 с .
31. Психіатрія та наркологія А.М. Скрипніков та ін. Київ: Медицина, 2021. – 224с.

32. Психіатрія і наркологія В.Л. Гавенко, В.С. Бітенський. – Київ: Медицина., 2020. – 512 с.
33. Закон України «Про психіатричну допомогу», від (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 19, ст.143).
34. Закон України «Про затвердження Порядку проведення попередніх, періодичних та позачергових психіатричних оглядів, у тому числі на предмет вживання психоактивних речовин» від 18.04.2022р.

Допоміжна література:

1. Голдберг Д., Хаксли П. Розповсюджені психічні розлади. – К.:Сфера, 1999. – С. 154-160.
2. Єрмолаєва М. В.. Психологія розвитку: Методичний посібник для студентів заочної та дистанційної форм навчання, 2003 // режим доступу:<http://medbib.in.ua/psihologiya-razvitiya-metodicheskoe-posobie.html>
3. Клінічна суїцидологія (за ред. Л.М. Юр'євої, Н.О. Марути, І.В. Лінського). -Харків, Видавець Строков Д.В., 2020. – 302 с.
4. Критерії діагностики та принципи лікування розладів психіки. Клінічний посібник / 29. Підкоритов В.С., Букреєв В.І., Кузьмінов В.М. та ін. – Харків:Фоліо, 2001. – С.71-80.
5. Кузнецов В.М.— К.: ВСВ "Медицина", 2012. — 728 с., пал. тв.
6. Москаленко В.Ф., Горбань Є.М., Табачников С.І. Роль і місце соціальної психіатрії у сучасному суспільстві // Український вісник психоневрології. 2002. — Т. 10, вип. 1. — С. 9–12.
7. . Тести з психіатрії / Кузнецов В.М., Коротоножкін В.Г., Олійник А.В.,
8. Насінник О.А., Уралова Л.Т., Бондарчук А.Г., Костюченко С.І., Белов О.Б.,
9. Шейко М.В. К., 2009. — 234 с.
- 10..Бенджамин С., Голдберг Д., Крид Ф. Психиатрия в медицинской практике – Киев.: Сфера – 1999 – 179 с.
- 11.Гавенко В.Л., Бітенський В.С., Влох І.Й., Абрамов В. А. та ін. Психіатрія і наркологія [Підручник]. «Здоров'я», Київ, 2009. 512 с.
- 12.Кожина Г.М., Мішієв В.Д. Дитяча психіатрія. – К.: Медицина, 2014. – 376 с.
- 13..Кузнецов В.М., Чернявський В.М. Психіатрія. – К.:Здоров'я, 1993. – 344 с.
- 14.Напреєнко О. К., Винник М. І., Влох І. Й., Голубков О. З., та ін. Психіатрія і наркологія: підручник. ВСВ «Медицина». Київ, 2011. 528 с.
- 15..Погорелов І. І., Манаєнкова О. Д. Психіатрія і наркологія: підручник (ВНЗ І—ІІІ р. а.). – К.: Медицина, 2018. – 422 с.
- 16.Психіатрія та наркологія: навчально-методичний посібник / А.М. Скрипніков, Л.В. Животовська, Л.А. Боднар, Г.Т. Сонник. — 2-е видання. – К.: «Медицина», 2021. – 224 с.

17. Психіатрія та наркологія в загальній медичній практиці: навчальний посібник / Г.М. Кожина, Н.О. Марута, Л.М. Юр'єва та ін.. - К.: «Медицина», 2019. – 344 с.
18. Психіатрія. Збірник тестових завдань. Навчально – методичний посібник. проф., докт. мед. наук Г.Я. Пилягіна, доцент, канд. мед. наук Т.О. Гончар, асистент, канд. мед. наук А.Г. Бондарчук, асистент О.В. Зубатюк,
<https://drive.google.com/file/d/0B5eFD4XXvyN8ekI4U19BTVFaeU0/view>
19. Психіатрія/ під ред. В. М. Козідубової, В. М. Кузнецова, В.А. Вербенко, Л. М. Юр'євої, О. О. Фільца, І. О. Бабюка.. – Харків: Оберіг, 2013 р. 1164 с.
20. Скрипніков А.М., Животовська Л.В., Боднар Л.А., Сонник Г.Т. Психіатрія та наркологія. – К.: Медицина, 2019. – 224 с.
21. Сонник Г.Т., Напрєєнко О.К., Скрипніков А.М. Психіатрія : підручник для студентів стоматологічних факультетів вищих мед. навч. закладів III – IV рівнів акредитації / Г. Т. Сонник, О.К. Напрєєнко, А.М. Скрипніков. – К. Здоров'я, 2006. – 432 с.
22. Тести з психіатрії / Кузнецов В.М., Коротоножкін В.Г., Олійник А.В., Насінник О.А., Уралова Л.Т., Бондарчук А.Г., Костюченко С.І., Белов О.Б., Шейко М.В. К., 2009. — 234 с.
23. Ургентна психіатрія (клініка, психодіагностика, терапія невідкладних станів). / Дзюб Г. К., Кузнецов В. М., Нестерчук Н. В. / К., 2010. — 190 с.
24. Чабан О. С., Хаустова О. О., Омелянович В. Ю. Невідкладна допомога в психіатрії та наркології. – К.: Медкнига, 2019. – 172 с.
25. Чабан О. С., Хаустова О. О., Нестерович Я. М. Невідкладна допомога в психіатрії та наркології. – К.: Медкнига, 2010. – 132 с.
- 26.

Інформаційні ресурси:

1. <http://moz.gov.ua> – Міністерство охорони здоров'я України
2. www.ama-assn.org – Американська медична асоціація / [American Medical Association](http://www.American Medical Association)
3. www.who.int – Всесвітня організація охорони здоров'я
4. www.dec.gov.ua/mtd/home/ - Державний експертний центр МОЗ України
5. <http://bma.org.uk> – Британська медична асоціація
6. www.gmc-uk.org - General Medical Council (GMC)
7. www.bundesaerztekammer.de – Німецька медична асоціація
8. <https://ua.inpn.com.ua/> - Інститут неврології, психіатрії та наркології
9. <https://ipsycho.knu.ua/> - Інститут психіатрії КНУ ім. Т. Шевченка
November 4, 2021.
10. <https://new.meduniv.lviv.ua/kafedry/kafedra-psyhiatriyi-i-psyhoterapiyi-fpdo/> — Офіційна сторінка кафедри психіатрії і психотерапії факультету післядипломної освіти Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького; містить посилання на матеріали лекцій, практичних,

семінарських занять та самостійної роботи.

<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=N-2dpOwAAAAJ>